

บทที่ 6

วิเคราะห์พิธีกรรมกำน้ำ

ในการศึกษาเรื่องพิธีกรรมกำน้ำของลาวพวนหมู่บ้านพวน ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์พิธีกรรมโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และตีความหมายของพิธีกรรมเพื่อแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ และประโยชน์ของพิธีกรรม

จากการศึกษาพิธีกรรมกำน้ำ ทำให้ทราบว่า จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมกำน้ำก็เพื่อความอุดมสมบูรณ์และความปลอดภัยในรอบปีที่จะมาถึง

ตามแนวความคิดของ Victor Turner ที่กล่าวว่า "สัญลักษณ์ เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของพิธีกรรมซึ่งปรากฏในวัตถุหรือกิจกรรมในพิธีกรรมแต่ความหมายจะอยู่ในลักษณะนามธรรมที่เป็นที่รวมของความคิดและความเข้าใจ ดังนั้นสัญลักษณ์ที่แสดงออกมาแต่ละอย่างอาจมีความหมายหลายอย่าง การตีความจึงต้องพิจารณาถึงภาวะแวดล้อมในการใช้สัญลักษณ์ด้วย"

สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่พบในพิธีกรรมกำน้ำ ได้แก่ รวงข้าว เคียว เกวียน ไช ฆอบ และ เรือ ตลอดจนเหตุการณ์ที่แสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ (Symbolic Action) ได้แก่ การวิ่งวัว ซึ่งเป็นการละเล่นเฉพาะเทศกาลกำน้ำเท่านั้น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตทางด้านเกษตรกรรม ที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก

การเกษตรกรรมทำให้ลาวพวนรู้สึกว่าจะต้องพึ่งพาอำนาจเหนือธรรมชาติที่จะบันดาลให้ได้พืชผลดีและความปลอดภัยที่จะเกิดขึ้นกับพวกตน ด้วยความเชื่อที่ว่า ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก น้ำท่วม ไฟไหม้ หรือแม้แต่ผลผลิตที่ได้รับ เป็นผลมาจากการกระทำของผี วิญญาณ เทพารักษ์ ทำให้เป็นไป เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงพากันทำพิธีต่าง ๆ บูชา สักการะ เช่น สรวง ซึ่งนำไปสู่พิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น นิธิแห่นางแมว นิธิบั้งไฟ ทำขวัญข้าว เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ทั้งสิ้น แต่ปัจจุบันนี้พิธีกรรมเหล่านี้ก็ได้สูญหายไปจากหมู่บ้านแล้ว ทั้งนี้เพราะโครงสร้างอาชีพของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป จากการที่เคยทำนา ก็หันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ มากขึ้น (รายละเอียดดูในบทที่ 2) พิธีกรรมเหล่านี้จึงหมดความสำคัญลงไป อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติในสังคมลาวพวน ยังคงปรากฏให้เห็นในพิธีกรรมกำน้ำ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การทำมาหากิน และความปลอดภัยของคนในสังคม และถือว่ เป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดในสังคมลาวพวนบ้านพวน

ชาวพวนจะต้องมีการประกอบพิธีบุญกำฟ้าทุก ๆ ปี เพื่อเป็นการบูชา ผี วิญญาณต่าง ๆ เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณที่คุ้มครองเพกภัย หรือวิงวอนให้คุ้มครองเพกภัย ตลอดจนขอความอุดมสมบูรณ์ให้แก่สังคม พฤติกรรมที่แสดงออกถึงถึงความเชื่อในการนับถือผีสาง เทวดา ดังจะเห็นได้จากการบวงสรวงเทวดา การแห่แม่โพลส การบูชาเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ

ความเชื่อของสังคมลาวพวน เชื่อว่าผีที่ยิ่งใหญ่กว่าผีทั้งหลายนั้นคือ ผีฟ้า หรือที่ชาวพวนเรียกกันว่า เทวดา เป็นผู้สร้างโลกหรือสรรพสิ่งต่าง ๆ ให้แก่โลก ซึ่งผู้ศึกษาคิดว่า ผีฟ้า น่าจะเป็นลักษณะเดียวกับ แถน ในสังคมอีสาน

ในการประกอบพิธีบูชาผีฟ้า เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณที่ได้ให้น้ำฝน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวในนา อีกทั้งก็ขอความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะภัยที่เกิดจากฟ้าผ่า ซึ่งพวกตนไม่อาจควบคุมได้ ทั้งนี้จึงต้องมีการตั้งศาลเพียงตาขึ้นเพื่อบนบานศาลกล่าว ตลอดจนการแสดงรำยรำถวายเป็นขอฝนและความปลอดภัย จุดประสงค์เช่นนี้คล้ายคลึงกับการเต้นรำของชนเผ่าเคอร์มิส (Kurmis) ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีภาษาพูดของตนเองเผ่าหนึ่งในเขตเบงกอลตะวันตกของประเทศอินเดีย กลุ่มชนเผ่านี้มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ เพราะอยู่ในบริเวณแห้งแล้ง จึงมีพิธีรำรำที่เรียกว่า Chhau dance* เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดและเป็นขวัญกำลังใจแก่กลุ่มชน (ปราณี วงษ์เทศ, 2530 : 292) หรือการทำพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ มีการเต้นรำถวายเป็นผีบรรพบุรุษ เชื่อว่าเป็นการละเล่นที่ผีชอบมาก หรือการจัดชบวนแห่แม่โพลส เป็นเทพประจำข้าว ถือว่าเป็นการแสดงการยกย่องแม่โพลสที่คอยดูแลข้าวในนา หรือการทำพิธีขอบคุณบูชาผีแม่บันได แม่เตาไฟ พฤติกรรมที่แสดงออกนี้เป็นสิ่งที่ชาวพวนนำมาใช้เป็นสื่อในการติดต่อกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นการเอาใจผีต่าง ๆ เพื่อหวังสิ่งตอบแทนสำหรับการกินดีอยู่ดี และความปลอดภัยในฤดูกาลที่จะมาถึง อีกทั้งเป็นการแสดงให้เห็นความเชื่อถึงดั้งเดิมในสังคมลาวพวน ในเรื่องผี วิญญาณว่า สิ่งสถิตอยู่ในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ต้นไม้ ภูเขา ป่า รวมทั้งในข้าวของเครื่องใช้ในการทำมาหากิน และยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อที่เป็น fertility cult (ลัทธิบูชาความเจริญงอกงาม) ของสังคมเกษตรด้วย

* Chhau dance เป็นการละเล่นรำรำ สวมหน้ากากในพิธีกรรมขอฝนจากพระพิฆเนศวร์ ซึ่งต้องกระทำเป็นประจำทุกปี เครื่องดนตรีที่สำคัญสำหรับการรำรำนี้คือ กลอง จะต้องระดมตีกันอย่างรุนแรงและให้ดังที่สุดเท่าที่จะทำได้

ในพิธีกรรมยังมีสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เห็นได้จากเครื่องบัตร์พิธีที่นำมาบวงสรวงเทวดา ได้แก่ กล้วย มะพร้าว ส้ม เป็นผลไม้ที่ให้ลูกครึ่งละมาก ๆ หรือคำกล่าวในเพลงรำกำฟ้าตอนหนึ่งที่ว่า

"...ฟ้าร้องก้องนภาภาค หมู่เมฆาเต็มฟ้าทั่วไป
หมู่เหาหนอให้ปลื้มใจ ด้วยอยากให้ฝนโปรยลงมา..."

อีกทั้งคำกล่าวในคำบวงสรวงเทวดาเกี่ยวกับความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัยและความอุดมสมบูรณ์ที่ว่า

"...ประเพณีได้อังคาส พระสงฆ์ทำบุญข้าวหลามตามเจตจำนง ประสงค์รักษา
ประเพณีอันมีมาแต่โบราณกาล ประกอบพิธีมโหฬาร ดังปรากฏด้วยราชวัตร ฉัตร ธง ให้มั่นคง
ด้วยเทพไท้ประทานพร พิษภัยอันร้ายกาจ อสุณีบาตร ให้แคล้วคลาดด้านพิธีกรรม ทุกคนต่าง
น้อมนำให้อยู่รอดและปลอดภัย

ขอบันดาลให้ฟ้าร้องก้องนภาภาค วราหกเทวราช จงโปรยปรายเป็นสายฝน ขอให้
ฝนสุธาจงเย็นน้ำด้วยสายชล..."

นอกจากนี้ยังมีการเผาข้าวหลาม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความต้องการความอุดมสมบูรณ์ ที่ชาวพวนใช้เป็นเครื่องมือติดต่อบetween โลกมนุษย์กับโลกเทวดา ในการเผาข้าวหลาม จะเผาที่กลางแจ้ง เพื่อให้ความร้อนและควันไฟลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า เพื่อก่อวามิให้เทวดาอยู่สงบ จะได้หลั่งน้ำฝนลงมาเพื่อบดับความร้อน เสมือนกับว่าเป็นสัญญาณให้เทวดารู้น้ำที่จะต้องหลั่งน้ำเชื้อที่นำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกับพิธีบุญบั้งไฟของอีสาน* (สุริยา สมุทรคุปต์, 2533)

*บุญบั้งไฟของอีสานจะจัดขึ้นเพื่อขอฝน โดยชาวบ้านจะจุดบั้งไฟเพื่อก่อวามิให้
อยู่สงบ เพราะเสียงของบั้งไฟนั้นดัง หรือการใช้สัญลักษณ์ทางเพศหยอกล้อกัน แสดง
ถึงความต้องการให้เกิดสิ่งมีชีวิต

นอกจากนี้กฎเกณฑ์ข้อยึดถือปฏิบัติต่าง ๆ ในพิธีกรรม แสดงให้เห็นการปลูกฝังค่านิยมในด้านความประณีต เรียบร้อย จากข้อห้ามในวันกำฟ้าที่ว่า ห้ามส่งเสียงดัง แม้แต่ด้วยขามก็มีให้กระทบกัน และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีย์ เห็นได้จากการจัดงานพิธีบุญกำฟ้า ซึ่งถือว่าเป็นงานที่สำคัญและใหญ่ที่สุดของหมู่บ้านที่ต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก ชาวพวนจะช่วยกันบริจาคเงิน สิ่งของต่าง ๆ เพื่อทำบุญ และที่เห็นเด่นชัดคือชาวพวนทุกหลังคาเรือนจะนำข้าวหลามที่เผาสุกแล้วมาทำพิธีร่วมกัน โดยข้าวหลามที่หนึ่งส่วนหนึ่งจะนำกลับบ้านเพื่อเป็นสิริมงคล อีกส่วนหนึ่งจะนำมาแบ่งปันให้กับคนต่างกลุ่มที่มาร่วมในพิธี หรือแจกจ่ายเครือญาติเพื่อนฝูงที่รู้จักนับถือกัน

ความภาคภูมิใจต่อความเป็นพวน ยังแสดงออกในเครื่องแต่งกายประจำชาติ ที่คนเผ่าคนแก่และเด็กบางคนจะแต่งมาทำบุญเฉพาะในวันกำฟ้าเท่านั้น อีกทั้งภาษาพวน ยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มพวนที่ชัดเจน จากการแอ้วพวนกำฟ้าร่วมกัน หรือคนพวนที่แยกย้ายไปทำงานในที่ต่าง ๆ เมื่อมาพบปะกันก็จะส่งภาษาพวนคุยกันเป็นที่สนุกสนาน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ขนบประจำพิธีบุญกำฟ้า นั้น ไม่ว่าจะ เป็นชาวจี หรือเปลี่ยนมาเป็นชาวหลามก็ตาม จะไม่นิยมนำมาบริโภคกันในชีวิตประจำวัน ส่วนประกอบที่สำคัญของขนมคือข้าวเหนียว ปัจจุบันชาวพวนถือว่า ข้าวหลาม เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญในวันกำฟ้า โดยสะท้อนให้เห็นวิถีการดำรงชีวิตของชาวพวนที่ผูกพันอยู่กับการเกษตรและวัฒนธรรมการกินของลาวพวนในอดีตที่มีแบบแผนเรียบง่าย เห็นได้จากการทำชาวจี โดยการนำข้าวเหนียวมาคลุกน้ำตาลมะพร้าวบั้งกับไฟจนสุก ก็รับประทานได้ แต่ในปัจจุบันแบบแผนการกินได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอก ทำให้การกินอยู่มีความละเมียดละไมขึ้นกว่าเดิมเป็นผลให้ชาวจีได้รับการปรุงแต่งให้นำรับประทานยิ่งขึ้นจากเครื่องปรุงที่เพิ่มขึ้นมาอันได้แก่ ถั่ว งา น้ำอ้อย ไข่ไก่ จวบจนปัจจุบันขนมในพิธีบุญกำฟ้าได้พัฒนาไปสู่ข้าวหลาม ซึ่งถือว่าเป็นขนมที่สำคัญของพิธีกรรม โดยมีการนำไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่ภายในหมู่บ้านมาใช้ให้เกิดประโยชน์ กล่าวคือในช่วงเดือน 3 ไม้ไผ่ผลิบาแตกหน่อ มีเยื่อไม้ไผ่ที่เหมาะสมจะนำมาทำข้าวหลาม เพราะจะทำให้ได้ข้าวหลามที่มีรสชาดอร่อยซึ่งผิดกับฤดูกาลอื่น ๆ ที่ไม้ไผ่จะแก่เกินไปไม่เหมาะที่จะนำมาทำข้าวหลาม เพราะเยื่อไม้ไผ่จะแห้งทำให้ข้าวเหนียวไม่รวมตัวกัน ดังนั้นระบบนิเวศที่เอื้ออำนวย เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านนำเอาวัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ในพิธีกรรมได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าข้าวเหนียวจะเป็นสิ่งธรรมดาที่ชาวพวนนำมาใช้ทำขนมในพิธีบุญกำฟ้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ความหมายที่แฝงอยู่คือความเหนียวแน่นสามัคคี กลมเกลียว ในหมู่ลาวพวน ซึ่งทุกคนจะตระหนักถึงความหมายนี้เป็นอย่างดี ที่แสดงจากในวันกำฟ้าทุกคนจะนำข้าวเหนียวมาทำข้าวหลามเพื่อทำบุญร่วมกัน

จะเห็นได้ว่าอาหารที่นำมาทำบุญร่วมกัน นอกจากจะเหมาะสมตามนิเวศวิทยาแล้ว ยังเป็นการเหมาะสมทางด้านเวลาด้วย เพราะการที่ชาวพวนยึดเอาวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันทำพิธีทุกปี เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านเพิ่งเสร็จจากการเก็บเกี่ยวข้าว ถือว่าเป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จในการทำนา โดยการนำผลผลิตที่ได้ในครั้งแรกมาทำบุญร่วมกัน โดยเชื่อว่าเป็นสิริมงคลทำให้ประสบความสำเร็จรุ่งเรือง ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ในฤดูกาลต่อไป ในขณะที่เดียวกันก็ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ชาวพวนจะได้มาพักผ่อนสนุกร่วมกันหลังจากที่ตรากตรำทำงานหนักมาตลอดทั้งปี แม้ว่าปัจจุบันชาวพวนบ้านพวนส่วนใหญ่จะไม่นิยมประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว แต่ชาวพวนทุกคนยังถือว่าวันกำฟ้าเป็นวันที่พวกเขาจะได้มาทำบุญร่วมกัน สนุกร่วมกัน มาพบปะสังสรรค์กัน แม้ว่าเด็กรุ่นใหม่จะไม่ให้ความสำคัญในการปฏิบัติพิธีกรรมเท่าที่ควร แต่ก็ถือว่าพิธีกรรมช่วยยึดเหนี่ยวลาวพวนไว้ด้วยกัน

พิธีกรรมบุญกำฟ้าเป็นพิธีกรรมที่ลาวพวนยังให้ความสำคัญและยึดถือปฏิบัติจนถึงปัจจุบันนี้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าพิธีกรรมนี้ย่อมมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมลาวพวน จากการศึกษาหน้าที่ของศาสนา ตามกรอบแนวคิดเชิงหน้าที่นิยม ที่ได้แบ่งแยกหน้าที่ของศาสนาซึ่งในที่นี้ รวมทั้งพิธีบุญกำฟ้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อทางพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน โดยจำแนกบทบาทหน้าที่สำคัญไว้ 2 ส่วนคือ บทบาทหน้าที่ที่มีต่อปัจเจกบุคคล และบทบาทหน้าที่ที่มีต่อสังคม โดยใช้แนวคิดของนักทฤษฎีที่สำคัญ ได้แก่ Emile Durkheim, Bronislaw Malinowski และ โดยพื้นฐานของทฤษฎีอธิบายบทบาทของศาสนาและพิธีกรรมที่มีต่อชีวิตมนุษย์และสังคมไว้ 4 ประการ คือ (อ้างในฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527:72)

บทบาทต่อปัจเจกบุคคล

1. หน้าที่ในการให้คำอธิบาย (EXPLANATORY FUNCTIONS) ความไม่เข้าใจของมนุษย์ที่มักจะตั้งคำถามว่าทำไม ดังนั้นศาสนาจึงทำหน้าที่ในด้านคำตอบคำถามเหล่านั้น

พิธีบุญกำฟ้าเป็นกลไกที่สามารถช่วยในการตอบปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านได้ เช่น แต่เดิมชาวพวนประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ดังนั้นน้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเกษตรกรรมที่ชาวบ้านมักจะกังวลเสมอว่าปีนี้จะฝนจะตกหรือไม่ ข้าวในนาจะได้ผลผลิตมากน้อยเพียงใด หรือปีนี้น้ำจะท่วมไร่นาหรือไม่ คำถามเหล่านี้เป็นสิ่งที่มียู่ในใจชาวบ้าน ซึ่งทุกคนต้องการที่จะทราบเพื่อที่จะได้เตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น ดังนั้นในวันกำฟ้าชาวพวนจะมีการทำพิธี

เสี่ยงทายความอุดมสมบูรณ์ที่จะเกิดขึ้น โดยการเข้าทรงผีบรรพบุรุษเพื่อที่จะซักถามถึงปัญหาต่าง ๆ จากการพูดคุยชาวบ้านแล้วว่า แต่เดิมในวันกำฟ้า เมื่อทำพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษแล้ว ก็จะมีการเข้าทรงผีบรรพบุรุษเพื่อให้อตอบคำถามต่าง ๆ ปัญหาที่ชาวบ้านมักจะซักถามส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ เช่น บางคนก็ถามว่าปีหน้าฝนจะดีไหม ฝนจะตกช่วงไหน เพื่อพวกเขาจะได้เตรียมการในการเพาะปลูกว่าจะเริ่มทำการเพาะปลูกช่วงไหนดี นอกจากนี้ในหมู่บ้านลาวพวนยังมีการใช้เสียงฟ้าร้องในวันกำฟ้าตามทิศทางที่ได้ยิน มาเป็นตัวทำนายความอุดมสมบูรณ์ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นความเชื่อถือแบบโบราณในหมู่บ้านลาวพวน ซึ่งปัจจุบันก็ยังยึดถือกันอยู่

2. หน้าที่ในการสนับสนุนให้กำลังใจในกรณีเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่มีมนุษย์รู้สึกว่าจะไม่อาจควบคุมตนเองได้ และต้องการที่พึ่ง (PSYCHOLOGICALLY REINFORCING FUNCTIONS) วิกฤตการณ์เหล่านี้อาจเป็นวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ หรือทางสังคมของคนก็ได้ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของปัจเจกชน

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าบทบาทหน้าที่ของพิธีบุญกำฟ้าที่มีต่อปัจเจกบุคคลคือ สนับสนุนให้กำลังใจในกรณีเกิดวิกฤต ซึ่งตรงกับแนวคิดของ VAN BEAL J. (อ้างในนิยพรรณ วรณศิริ, 2533 :251) ที่ว่าศาสนาเป็นระบบสังคมสงเคราะห์คือ ช่วยจัดความกลัวของบุคคลให้หมดสิ้นไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากพิธีกรรมมีบทบาทในการเป็นที่พึ่งทางใจ วัตถุประสงค์ที่ชาวบ้านทำพิธีบุญกำฟ้า เพื่อต้องการเป็นที่พึ่งทางใจ สร้างความมั่นใจให้แก่ตนเอง ในขณะที่ต้องออกไปประกอบภาระกิจนอกบ้าน ไม่สามารถที่จะรู้เกี่ยวกับเพทภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะในช่วงฤดูทำนา เมื่อมีฝนตกก็มักจะมีความวิตกกังวลตามมาเป็นประจำ คนพวนเชื่อว่าพิธีกำฟ้าจะช่วยป้องกันภัยที่เกิดจากฟ้าผ่า และคนพวนมักจะอ้างว่าคนพวนยังไม่เคยถูกฟ้าผ่า มีแต่เฉพาะคนที่อื่นที่มีได้ทำพิธีกรรมนี้ซึ่งมีหลายครั้งที่พบเห็นคนถึงแก่ชีวิต อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะไม่ปรากฏว่าคนพวนถูกฟ้าผ่าตาย แต่ภัยธรรมชาตินี้ก็สร้างความเสียหายให้แก่บ้านเรือน ไร่นาอาราม ข้าวของต่าง ๆ ดังเช่นกรณีที่ ลุงไม้ คล้ายจัน อายุ 96 ปี เป็นคนแก่ที่มีอายุมากที่สุดของหมู่บ้านแล้วว่า ที่หมู่บ้านนี้ฟ้าผ่าบ่อยมาก บางทีฝนไม่ตก อยู่ดี ๆ ก็มีฟ้าร้องขึ้นมา พอฝนเริ่มตั้งเค้าฟ้าก็ผ่าลงมา มีอยู่วันหนึ่งฝนกำลังตกหนักฟ้าได้ผ่าลงมาที่บ้านลูกเขยของลุงแรงมาก จนกระทั่งหลังคาบ้านพัง และต้นไม้หน้าบ้านถูกไฟไหม้หัก แต่ปรากฏว่าคนในบ้านไม่เป็นอันตรายเลยสักคนเดียว เพราะคนพวนทำกำฟ้า หรือกรณีที่ บ้าจลวย พุสุทร อายุ 72 ปี เล่าว่า ทุก ๆ ปีเมื่อถึงช่วงฤดูฝน จะต้องมีคนถูกฟ้าผ่าตาย โดยเฉพาะแต่ก่อนนี้ไปทำนากัน พอฝนตกลงมาจะต้องมีฟ้าผ่าลงมาทุกครั้ง บางทีก็ผ่าวัว ควาย

สัตว์เลี้ยงตาย แต่คนพวดยังไม่มีใครถูกฆ่าฆ่า ปีที่แล้วมีชายไทยหมู่บ้านอื่นถูกฆ่าตายหลายคน จากกรณีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวพวนหวาดกลัวและเชื่อว่า ผีฟ้า หรือ เจ้าฟ้า หรือเทพดาเป็นผู้ที่คอยควบคุม หากไม่มีการเซ่นสรวงบูชาแล้ว จะทำให้ไม่ปลอดภัยจาก ฟ้าผ่า อีกทั้งจะทำให้หมู่บ้านแห้งแล้ง ไม่มีฝน แม้ว่าปัจจุบันชาวบ้านมีการนำเอาเทคโนโลยี ที่ทันสมัย เช่น บัญ ยาช่าแมลง รถไถ หรือแม้แต่มีการชลประทาน ตลอดจนสายล่อฟ้าใช้ใน หมู่บ้าน แต่ชาวบ้านก็ยังไม่แน่ใจหรือมั่นใจต่อความอุดมสมบูรณ์ และความปลอดภัยต่อภัย ธรรมชาตินี้ ในขณะที่ต้องออกไปประกอบภารกิจนอกบ้าน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเหตุการณ์ที่ ก่อให้เกิดความวิตกกังวล และต้องการความมั่นคงทางจิตใจแก่บุคคล การประกอบพิธีบุญกำฟ้า เพื่อบอกกล่าวเทวดา ให้คุ้มครองพวกเขาถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญที่มีบทบาทในการคลี่คลายระบายน ความกดดันที่แอบแฝงในจิตใจ ตลอดจนเป็นเครื่องช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด และลดความ วิตกกังวลต่อสิ่งที่ประสพอยู่ ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคคล

บทบาทของพิธีบุญกำฟ้าที่มีต่อสังคมส่วนรวม

3. หน้าที่ในการสนับสนุนอย่างมีพลัง (VALIDATING FUNCTIONS) แก่สถาบัน พื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงค่านิยม ต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคม กล่าวคือ

พิธีบุญกำฟ้าเป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของคน ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบและลด ความขัดแย้งในสังคม จะเห็นได้ว่าในวันกำฟ้า ชาวพวนจะมีข้อยึดถือปฏิบัติที่ว่า ห้ามทะเลาะ วิวาทกัน ซึ่งหากใครฝ่าฝืนจะทำให้ฟ้าผ่าตาย หรือจากข้อปฏิบัติที่ว่า ก่อนจะถึงวันกำฟ้าคือ วันสุกดิบชาวบ้านจะไปบอก วัว ควายว่าจะถึงวันกำฟ้าแล้ว อย่าส่งเสียงดัง ข้อถือปฏิบัติที่ กล่าวมานี้ถือเป็นกลไกสำคัญ ที่ชาวพวนใช้ในการจัดระเบียบทางสังคมโดยใช้กฎเกณฑ์ความเชื่อ มาเป็นตัวควบคุมสังคม ซึ่งแม้แต่สัตว์ก็ยังต้องให้อยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัตินี้นอกจากจะยึดถือ ปฏิบัติกันในวันกำฟ้าแล้วยังเชื่อมโยงไปสู่วันอื่น ๆ ด้วย

ช่วยพัฒนาหมู่บ้าน งานพิธีบุญกำฟ้าของลาวพวนหมู่บ้านพวนจัดว่าเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ ที่สุดของหมู่บ้านที่ต้องใช้งบประมาณในการจัดสูงกว่างานบุญอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการจัดพิธีบุญกำฟ้า นอกจากจะทำเพื่อตอบสนองความเชื่อของชาวบ้านแล้ว บุญกำฟ้ายังกลายมาเป็นเครื่องมือที่ ชาวบ้านนำมาใช้ติดต่อกับคนภายนอก เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของลาวพวนที่ยังคงหลงเหลืออยู่ เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างลาวพวนกับคนกลุ่มอื่นที่มาร่วมในพิธี นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้

จัดให้มีมหกรรมซึ่งนำไปสู่การหารายได้เข้าหมู่บ้าน ดังจะเห็นได้จากการจัดงานในแต่ละปีจะมีการนำเอา ลิเก การแสดงต่าง ๆ ภาพยนตร์ การแข่งขันกีฬา ตลอดจนการตัดไม้จระเข้ มาจัดแสดงไว้เพื่อเรียกรอให้คนภายในหมู่บ้านและที่ต่าง ๆ มาเที่ยว โดยรายได้ทั้งหมดจะนำไปพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ซ่อมแซมวัด ช่วยเหลือผู้ที่ยากจนหรือผู้ที่ประสบภัยต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วย อีกทั้งค่านิยมในการเชื่อถือโชคกลาง โดยใช้เสียงฟ้าร้องมาเป็นตัวทำนายความอุดมสมบูรณ์และทุกข์สุขในชุมชน

4. หน้าที่ในการผนึกส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้เข้าเป็นเอกภาพ (INTEGRATIVE FUNCTIONS) คือ จะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมความเชื่อและประเพณีหลากหลายเข้าด้วยกัน พิธีบุญกำฟ้าเป็นกลไกที่ช่วยสร้างพลังยึดเหนี่ยวในกลุ่มลาวพวน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พิธีบุญกำฟ้าเป็นพิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ ของกลุ่มคนที่มีเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันคือลาวพวน ที่ยังยึดถือและปฏิบัติกันอยู่พิธีกรรมเดียว โดยที่พิธีกรรมดั้งเดิมอื่น ๆ ของลาวพวนที่เคยปฏิบัติได้สูญหายไปเกือบหมดแล้ว มีเพียงพิธีบุญกำฟ้าที่มีหน้าที่เด่นชัดในการผูกพันสมาชิกลาวพวนเข้าด้วยกัน เห็นได้จากเมื่อถึงช่วงฤดูกำฟ้าชาวพวนที่อพยพไปอยู่ในท้องที่อื่น ๆ หรือไปทำงานในที่ต่าง ๆ จะกลับมาเยี่ยมบ้านเดิมของตน เพื่อทำบุญตักบาตรและเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และประกอบพิธีร่วมกัน แม้แต่ชาวพวนบางคนที่เคยอยู่ที่บ้านพวนเมื่อย้ายไปอยู่บ้านโกลาภักดิ์ก็ยังคงกลับมาประกอบพิธีบุญกำฟ้าที่บ้านพวนเป็นประจำทุกปี (โดยที่หมู่บ้านของตนก็ทำพิธีกำฟ้าเช่นกัน แต่ก็มาร่วมพิธีที่บ้านพวนด้วย เพราะต้องการพบปะเพื่อนฝูง) ซึ่งก่อให้เกิดแรงยึดเหนี่ยวในหมู่ลาวพวนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม จากการประกอบพิธีบุญกำฟ้าซึ่งเป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นในระดับชุมชน เป็นที่รวมของผู้คนที่มีความรู้สึกร่วมภายใต้สถานการณ์เดียวกัน คือ ความต้องการให้ฝนตก เกิดความอุดมสมบูรณ์ขึ้นในหมู่บ้าน อีกทั้งไม่ให้ฟ้าผ่าคนพวน พิธีกรรมจึงมีความสำคัญที่พวกเขาารู้สึกถึงความรับผิดชอบและดำเนินงานด้วยกัน เพราะสิ่งที่คาดหวังคือ ผลประโยชน์และความปลอดภัยร่วมกันทั้งชุมชน ดังนั้นการเผชิญอยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการจัดงาน ช่วยตกแต่งอุปกรณ์สถานที่ สร้างศาลเพียงตา จัดประรำพิธีเพื่อบวงสรวงเทวดา บริจาคเงิน สิ่งของต่าง ๆ เพื่อทำบุญและเซ่นไหว้ศาลบรรพบุรุษร่วมกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจบนความเชื่อเดียวกันซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ผู้คนทุกระดับทุกสถานภาพ

จากบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวที่มีต่อสังคมลาวพวนจึงทำให้พิธีกรรมสามารถดำรงอยู่ได้
ในสังคม

พิธีบุญกำฟ้าเป็นระบบความเชื่อแบบศาสนาชาวบ้าน ที่มีการผสมผสานกันระหว่างการ
นับถือผี พุทธ พราหมณ์ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากในสังคมชาวพุทธระบบความเชื่อทางศาสนา
พราหมณ์ เป็นส่วนประกอบที่มีหน้าที่ประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับจิตใจของแต่ละบุคคล และในระดับ
ชุมชน ความเชื่อทางไสยศาสตร์สามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของประชาชนได้ ในระดับ
สังคมความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และไสยศาสตร์ที่เน้นพิธีกรรมมาก มีบทบาทในการรวมคนในชุมชน
ให้มาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน สร้างความสามัคคี ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
(อมรา พงศาพิชญ์, 2523:36)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการศึกษาพิธีบุญก่าฟ้าของลาวพวน บ้านพวน ตำบลบางน้ำเขียว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า พิธีบุญก่าฟ้าเป็นพิธีกรรมที่มีมาแต่โบราณ เป็นสัญลักษณ์ของลาวพวนที่ได้ยึดถือสืบต่อกัน มาจนถึงปัจจุบัน สัญลักษณ์ในพิธีกรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพิธีบุญก่าฟ้าเป็นพิธีกรรมแห่งความอุดมสมบูรณ์ (Fertility Rite) และป้องกันภัยจากธรรมชาติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้โดยเฉพาะภัยจากฟ้าผ่า พิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นการจัดระเบียบทางสังคม ในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทางด้านเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และในการแบ่งแยกบทบาทของหน้าที่ชายหญิงในสังคมเกษตรกรรม นอกจากนี้พิธีกรรมได้สะท้อนให้เห็นโครงสร้างทางเครือญาติ และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนหลังการสมรสซึ่งเป็นแบบ matrilineal และในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับญาติทางฝ่ายหญิงเป็นหลัก ซึ่งเป็นแบบ matrilineal ด้วย อีกทั้งพิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ความเชื่อที่ประกอบด้วยพุทธศาสนา ลัทธิพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผี (Animism) ซึ่งมีการจัดลำดับสถานภาพ อำนาจ ความสูงต่ำ ภายในโครงสร้างเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน โดยพิธีบุญก่าฟ้าเป็นพิธีกรรมเดียวในสังคมพวนที่ทำให้คนพวนกลับมาพบปะประกอบพิธีร่วมกัน โดยพิธีกรรมเป็นตัวที่ช่วยประสานความยึดเหนี่ยวในกลุ่มลาวพวน

บทบาทในการสร้างความสามัคคี โดยการสละแรงงานและทุนทรัพย์เพื่อประกอบพิธีตามความเชื่อร่วมกัน

บทบาทในการสร้างความมั่นใจและปลอดภัยในการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ โดยพิธีกรรมจะช่วยลดความวิตกกังวล ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจว่าภัยธรรมชาติจะไม่ทำอันตรายต่อชีวิต และ

บทบาทในการจัดระเบียบทางสังคม พิธีกรรมมีส่วนช่วยลดความขัดแย้งของคนในชุมชน โดยอาศัยความเชื่อเดียวกัน (อำนาจฟ้า) มาเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา และจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในพิธีบุญก่าฟ้าของลาวพวนบ้านพวนได้แนวคิดที่น่าเป็นประโยชน์ดังนี้คือ

ผู้นำและหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดสิงห์บุรี ควรที่จะอนุรักษ์พิธีกรรมบุญก่าฟ้า โดยยึดแนวการปฏิบัติตามรูปแบบดั้งเดิมของพิธีกรรมเอาไว้ให้มากที่สุด ไม่ควรเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพิธีกรรมทั้งนี้เพื่อธำรงค์เอกลักษณ์ของชาวพวนบ้านพวนให้คงอยู่ต่อไป